

Одбрана животне средине

Горан Триван

Институт за мултидисциплинарна истраживања, Универзитет у Београду

Апстракт

Комплексни и вишезначни однос човека и природе испуњава наше историјско трајање. Такозвани напредак донео је и Србији и свету загађивање животне средине до неслућених размера, чиме је потпуно угрожен опстанак већине живих бића на планети а многа су и трајно нестала. Истовремено, угрожени су сви ресурси наше планете: ваздух, вода, земљиште, минерална и рудна богатства. Уништавање планете, нашег дома, довели смо до савршенства. Нашој креативности у том процесу нема краја. Томе треба још додати климатске промене и њихове последице, које постају застрашујуће и траже хитан одговор глобалног друштва, али не реторички већ оперативан и најделотворнији. Будућност је постала упитна. На раскршћу смо које ће нам одредити начин и квалитет живота, а одговор на то питање трасира нам будућност – са природом или без ње. У оба случаја постоје решења. Човек је сада у стању да обликује будућност. Уколико прихватимо чињеницу да је здравље постало доминантна опсесија модерног човека и друштва, онда је јасно да ће и начин на који он живи морати да се мења из корена, а тиме и однос према животnoj средини, што ће произвести огромне социјалне и економске промене, планетарних размера. Избор је на нама – очување ресурса и биодиверзитета, примена стратегије одрживог развоја и зелене (циркуларне) економије, или пак одлазак у неком другом правцу, ка некој другачијој будућности.

Кључне речи: животна средина, одрживи развој, зелена економија, закони, планови

1. Увод

Историјски гледано, верује се да је човек одувек био део природе. Верује се такође да је однос човека према природи био пун поштовања и страхопоштовања, али и да се с временом тај однос мењао. Чини се да је кроз векове и миленијуме та веза слабила све више, а да данас о природи мислимо онако и онолико како се опходимо према њој. Посматрамо је као ресурс који треба искористити, не размишљајући о будућности. И то траје већ столећима. Могло би се претпоставити да никада нисмо обраћали пажњу на штету коју чинимо и планети и себи. Какав егоизам и недостатак свести!

Ипак, претежно можемо само нагађати како се живот одвијао у прошлости. Постоје бројне хипотезе о томе. Како смо живели? Да ли смо и колико ловили? Јесмо ли гладовали? Јесмо ли постајали похлепни?

Могло би се рећи да се појавом гајења усева и животиња све почело мењати. Отуђили смо се од шума и пространстава која су нам подарила животни простор, мноштво плодова, хране. Вероватно је тако започет дуг пут без повратка, у непознато.

Очигледно је да се од памтивека подразумевало – узимати из природе, лишени свести о окружењу и нашој постојећој симбиози са природом. И не само то. Као да никада нисмо имали свест о ограничениости планете и природе. Поставља се питање – како је то било могуће? Објашњење лежи у малом броју људи тог времена, у малој популацији у веома раздвојеним групама, у постојању мноштва плодноносних биљака и животињским врстама које су се успешно изнова размножавале, Дакле, модерним језиком речено, биолошка разноврсност наизглед непресушног карактера, у сваком погледу.

Ако изузмемо неке издвојене делове наше популације, бројне групе и колективитети од вајкада немају свест о ограничностима, већ ту свест носе ретки појединци, најчешће без значајног утицаја. И без обзира да ли сте креационисти или еволуционисти, белодано је да сва жива бића имају право на живот и да човек нема право да им исти одузима. Чак ни религије не успевају да се носе са понашањем цивилизације и маса, не успевају да обуздају потрошњу и девастирање врста и природе.

Могло би се рећи да од пре неког времена немамо осећај и свест да смо део природе и биодиверзитета, а пре тога заправо није било тако. Дакле, били смо део природе и њене разноврсности, хтели то или не. Али, одскора, човек се више не може сматрати делом биодиверзитета и природе, одвојио се, почео је да ствара ново окружење, нове врсте, нова бића. У том смислу, не зависи више од природе, постао је стваралац, будући да је, захваљујући генетској архитектури, у стању да произведе оно што жели – од хране, преко пејзажа до биљака и животиња, и више од тога.

Тако ће настати нове врсте, нови људи, а истовремено ће постојати и „стари“ људи. Дакле, настаће нова и другачија заједница, нови и непредвидиви социјални односи, али и ново окружење и другачији пејзажи, који ће другачије обликовати психу човека и утицати на формирање другачијих понашања. Ако се не заустави девастирајући јуриш на планету, мајку Земљу, нестаће лепоте које нас окружују, нестаће онај кључни фактор нашег досадашњег опстанка. Нестаће тај благотворни утицај свести о постојању те лепоте разноврсности, нестаће љубав заједно са том лепотом. Љубав човека према природи, према другим људима. Човек ће престати да воли самог себе. Трагично. Престанком љубави – нестаће и срећа. Заувек и неповратно, можда.

Ако данас поверујемо да ништа није лепше од природе и њене бајковите разноврсности, можда и има наде. Ипак, сасвим је јасно да данашњи човек и друштво не осећају никакву кривицу, судећи по понашању, а не по речима и „високоморалним“ декларацијама. Тачно, реч је о избору.

Избор је заправо био такозвани напредак: пољопривреда, точак, електрична енергија, ..., у ствари, имитирање природе. Избор је био технолошки напредак и технократско друштво у коме живимо и данас, лишени свега онога што би нас учинило срећнијим него што јесмо. Профит је постао идеал и господар света, и он заправо и јесте главни кривац за уништавање животне средине.

2. Стање животне средине

2.1. Стање у свету

Нема сумње да је немилосрдно уништавање животне средине најважнији планетарни процес. Последњих година, последице глобалног загревања су све очигледније, па су грађани у читавом свету све забринутији за сопствено здравље и животе. Огроман број људи је постао свестан претње која нас угрожава, захтевајући решење.

Подсећања ради, морамо рећи да ћемо ове године обележити 50 година од Стокхолмске конференције, када смо почели да се планетарно активно бавимо проблемима животне средине и њене заштите. Испоставља се – безуспешно, будући да циљеви који су

постављени током овог периода нису остварени! Дакле, ниједан циљ није остварен или је достигнут само делимично. Какав неуспех!!!

Подсетимо на речи Макијавелија: „Ако још издалека препознамо зло које се развија (што уме само мудар човек), оно се може брзо излечити. Но, ако га нисмо добро препознали, па дозволимо да узме таквог маха да га већ свако може препознати, лека више нема“ [1].

Да би се суштински схватио разлог за то, потребно је одговорити на питање где се налази системска грешка и шта то све ово време нисмо добро схватили или радили. Могуће је да су циљеви били нереални, могуће је да нисмо имали ни добре ни праве циљеве, али биће да је ствар у нечему потпуно другом. Верујем да решење можемо наћи само ако одговоримо на питање: ко управља – држава или корпорације?

„Одрживи развој не обухвата само – како се то често чује – све нивое од глобалног до локалног, одрживи развој се тиче и индивидуалног нивоа: без напора и труда сваког појединца не може да дође до промене у смислу одрживог развоја“ [2].

Суочени смо са великим порастом индустријских активности и уопште активности које загађују животну средину, и драматично расте број становника на планети, чиме се снажи притисак на градове у којима већ данас живи више од половине светске популације. То је важно због тога што су заправо градови те кључне црне тачке загађивања планете и тачке исцрпљивања свих ресурса до крајњих граница.

2.2. Стање природе у Србији

Према *Уставу Републике Србије* (члан 74.), дефинисано је да свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању, да је свако, а посебно Република Србија и аутономне покрајине, одговоран за заштиту животне средине, као и то да је свако дужан да чува и побољшава животну средину [3].

Србија и овај део Балкана спадају у ред подручја најбогатијих биодиверзитетом у Европи и на свету. Један смо од 153 центра биоразноврсности у свету и један од 6 у Европи. Дакле, јасно је да већ вековима живимо у најразноврснијем и најлепшем дару природе и да је истинска привилегија уживати у толикој лепоти и богатству. Питање је, разуме се, поседујемо ли свест о томе, и у складу са тим, како се односимо према природи.

На територији Србије утврђено је до сада око 44.200 врста и подврста, а процењује се да их има око 60.000! Процентуално, Србија чини 0,82% Европе, а наше учешће у биодиверзитету Европе изгледа овако:

- 44,4% врста бриофита (маховине и друго);
- 18,6% врста васкуларне флоре;
- 12% врста бескичмењака;
- 16,25% врста риба;
- 15,46% врста водоземаца и гмизаваца;
- 66% врста птица;
- 43,4% врста копнених сисара.

Строго заштићених врста је 1.783 а заштићених врста је 860. Заштићених подручја је у Србији 471 (од чега су 5 национални паркови), што обухвата 7,66% површине Србије. Фитоценоза, биљних заједница, је 700–800, а пошумљеност је око 30%, укључујући око 250 аутохтоних врста [4].

Располажемо богатим геолошким наслеђеним различитим типовима земљишта, које је често и веома плодно. Рељеф Србије је веома разноврстан. Највиша тачка у Србији је врх Ђеравица (2.656 m н. в.), на Проклетијама, а најнижа тачка је на 28 m н. в. – ушће Великог Тимока у Дунав.

Највеће реке нису аутохтоне, већ протичу кроз Србију – Дунав и Сава. Овде треба посебно истаћи чињеницу да од свих земаља у нашем региону, Србија поседује НАЈМАЊЕ површинских аутохтоних вода. Овој чињеници се мора посветити веома велика пажња, будући да ће нове околности и климатске промене донети велику потребу за очувањем и екстремно пажљивим коришћењем овог планетарно најзначајнијег ресурса [4].

2.3. Стање животне средине у Србији

Ако узмемо у обзир да у Србији више од 50% становника живи у градовима, јасно је да квалитет животне средине најпре морамо посматрати у тим областима. Дакле, сви елементи животне средине у градовима су лоши или су угрожени. Реч је о ваздуху, води, земљишту, шумама, флори и фауни. Фактори и делатности које утичу на квалитет делова животне средине су свакако: саобраћај, енергетски капацитети, грејање, индустрија, пољопривреда, урбанизам, бука, различите врсте зрачења,

Рурално, Србија је мање загађена, али никако не можемо занемарити значај и последице тамошњег загађивања, посебно изградњу малих хидроцентрала.

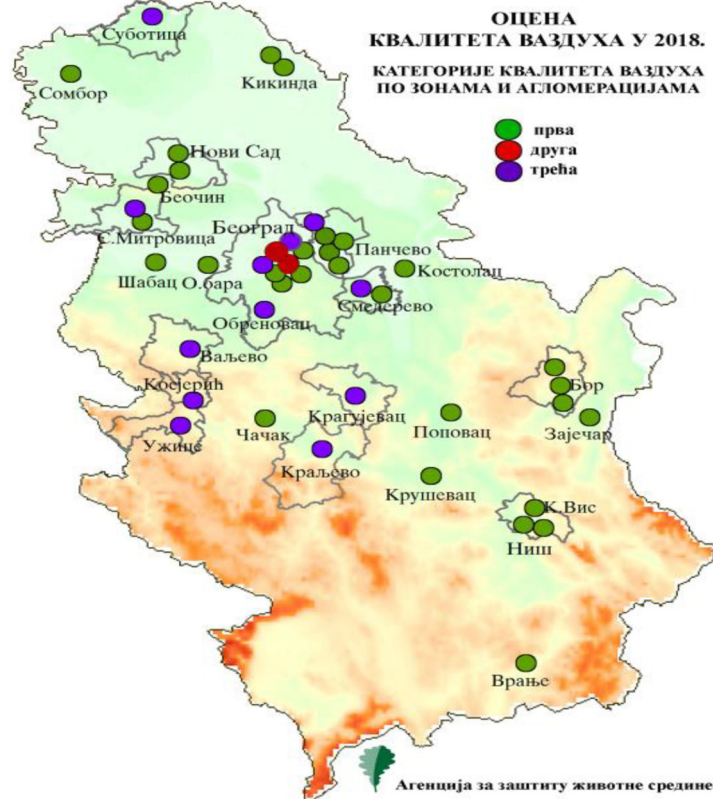
2.3.1. Квалитет ваздуха у Србији

Загађивање ваздуха се може сврстати у најтежу деградацију животне средине. „Појава и учесталост повећане концентрације загађујућих материја у атмосфери зависи од величине дистрибуције извора емисије, од локалне топографије и климатских услова, а затим и од типа загађивача, излагања и других ефеката повезаних са излагањем“ [5].

Дефиниција загађености ваздуха Светске здравствене организације (СЗО) (*WHO – World Health Organization*) гласи: „Ваздух се може сматрати загађеним када садржи једну или више штетних материја у таквој концентрацији и толико дуго да неповољно делује на људе, животиње, биљке и материјална добра или доприноси њиховом оштећењу и ремећењу општег стања“ [6]. Према *Закону о заштити животне средине Републике Србије*: „Имисија је концентрација гасова, пара, аеросола и других загађујућих материја у ваздуху на одређеном месту у одређено време којом се изражава квалитет ваздуха“ [7].

Према званичним подацима из *Извештаја о стању животне средине у Републици Србији за 2018. годину* [8], оцена квалитета ваздуха у зонама, агломерацијама и градовима је: „Квалитет ваздуха на подручју Републике Србије у 2018. години, као и претходних година, доминантно одређују концентрације суспендованих честица“ [8]. У зони Србија и зони Војводина током 2018. године, ваздух је био чист или незнатно загађен осим у

градовима: Ваљево, Крагујевац, Краљево, Сремска Митровица и Суботица, где је био прекомерно загађен, односно треће категорије. У агломерацијама Београд, Панчево, Смедерево, Косјерић и Ужице у 2018. години, ваздух је такође био прекомерно загађен. У агломерацијама Бор, Ниш и Нови Сад ваздух је био прве категорије (уз напомену да није било довољног процента мерења концентрације суспендованих честица PM_{10}). Видети слику 1.

Слика 1. Категорије квалитета ваздуха у Србији у 2018. години [8].

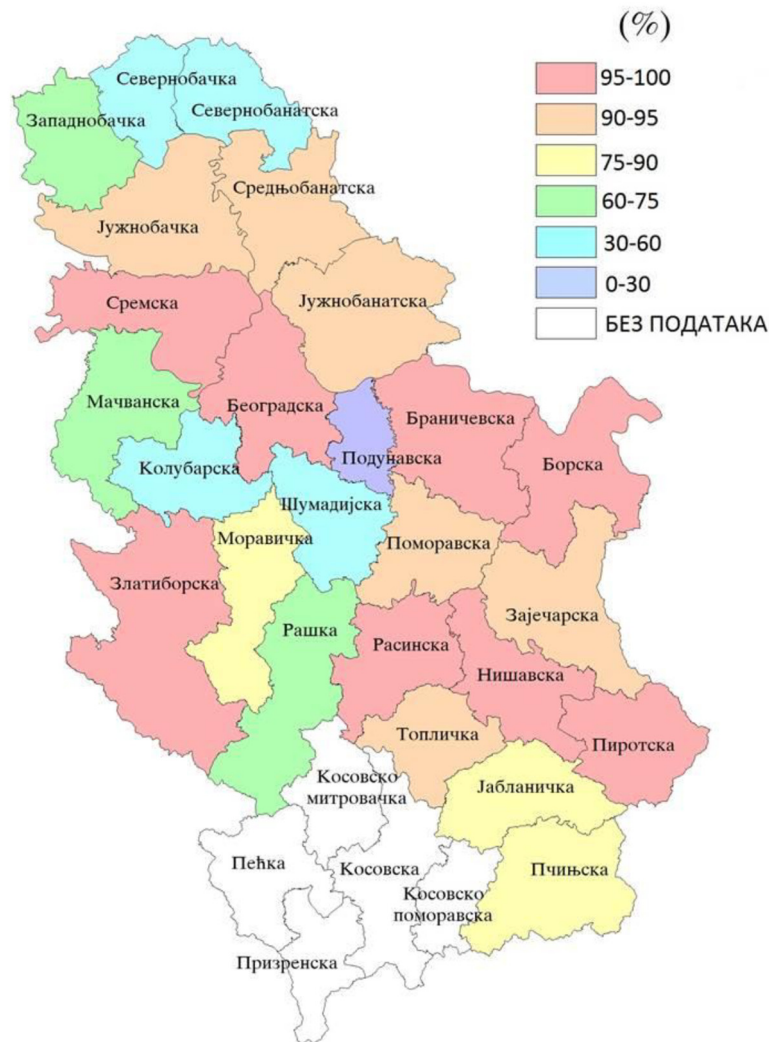
Дакле, без сумње, ваздух је лошег квалитета, нарочито у урбаним срединама, а према процени СЗО, број преминулих грађана Србије због последица лошег квалитета ваздуха је око 6.600 на годишњем нивоу!

2.3.2. Квалитет вода у Србији

Индикатор *Serbian Water Quality Index (SWQI)* у периоду 2008–2017. година имао је растући тренд – квалитет вода се побољшава [8]. Према индикатору који прати биолошку потрошњу кисеоника ($BOD-5$), у периоду 2008–2017. година, квалитет вода је био без значајних промена. Концентрације су биле ниске – у границама доброг еколошког статуса. Дуготрајне органске загађујуће супстанце (*POPs – persistent organic pollutants*) нису премашиле дозвољене концентрације [8].

Процент загађених (непречишћених) отпадних вода у 2017. години износио је 87,9%, што значи да је у 2017. години пречишћено 12,1%. Количине укупних отпадних вода у

периоду 2008–2017. година имале су повољан (опадајући) тренд. Просечна количина пречишћених отпадних вода у истом периоду износила је 10,8% укупних отпадних вода. Највише непречишћених отпадних вода (95–100%) било је у Нишавској, Београдској, Златиборској, Борској, Расинској, Пиротској, Браничевској и Сремској области. Најмање их је било у Подунавској (22,1%), Шумадијској (30,8%), Севернобанатској (33,8%), Севернобачкој (37,7%) и Колубарској (45,9%) области. Видети слику 2.

Слика 2. Непречишћене отпадне воде по областима (2017. година) [8].

Исправност воде за пиће и у физичко-хемијском и у микробиолошком смислу у 2017. години имало 56,3% јавних водовода градских насеља [8]. Процент становника прикључених на јавни водовод и на јавну канализацију константно је растао у периоду 2000–2017. година.

2.3.3. Квалитет земљишта у Србији

Земљиште у Србији је угрожено а добрим делом и загађено активностима у пољопривреди, енергетици, рударству, саобраћају и транспорту, али и у грађевинарству

и урбанизму. Такође је све више угрожено последицама климатских промена (бујицама и сушама) и ерозионим процесима.

У 2018. години, праћен је степен угрожености земљишта од хемијског загађења. Најчешће прекорачење граничних вредности забележено је за Zn, Cu, Ni, Co, Cd, РСВ и DDE/DDD/DDT [8].

3. Негативни утицаји на животну средину у Србији

Отпадне воде. Евидентно је да се у Србији не прерађује око 90% отпадних вода и да су оне један од најзначајнијих фактора загађивања животне средине. Без обзора да ли је реч о комуналним, индустријским, пољопривредним или другим отпадним водама, њихов утицај на квалитет реципијената је огроман, али истовремено и на околно земљиште и подземне воде.

Енергетика и грејање. Њихов утицај на животну средину је погубан, посебно због коришћења фосилних горива. У 2018. години, потрошња примарне енергије износила је 16,65 Мтеп (милиона тона еквивалентне нафте), а у структури потрошње доминирала су фосилна горива са 87,9% док је учешће обновљивих извора енергије износило 12,15%. У потрошњи финалне енергије, највећи удео имала су домаћинства са 32,5%, индустрија са 28,6% и саобраћај са 25,6% [8].

Саобраћај. Имајући у виду велики број возила и превозних средстава која користимо као и врсте горива, саобраћај битно утиче на животну средину, посебно на квалитет ваздуха и буку. Користимо веома стара возила, са јако лошим сагоревањем, која када изађу из употребе постају опасан отпад. Годишње у Србију увеземо преко 100.000 често најлошијих половних возила, старости преко 10 година. Највећи број их заврши у Београду и другим градовима.

Пољопривреда. Она спада у планетарно највеће загађиваче, посебно земљишта и ваздуха. Обрадом земљишта његов квалитет опада, појачавају се ерозиони процеси, мења се хидрологија. Посебно загађујући фактор је претерана употреба хемијских средстава, што осим земљишта знатно угрожава и подземне воде. Ако томе додамо крчење шума као услов заснивања пољопривредног земљишта, јасно је шта пољопривредом чинимо себи и планети.

Отпад. Њега генеришу највећим делом термоенергетски објекти али и различите врсте индустрије. У 2018. години, регистровано је око 92 хиљаде t опасног отпада, а укупно свих врста отпада око 11,6 милиона t. Овде је драматично то што Србија још увек нема озбиљних постројења за збрињавање опасног отпада, али ни одговарајуће могућности за збрињавање осталих врста отпада.

Бука. Праћење интензитета буке у 2018. години довело је до закључка да се највећи проценат индикатора укупне буке, *Lden*, налази у опсегу 60–64 dB док се највећи проценат индикатора ноћне буке, *Lnight*, налази се у опсегу 56–60 dB; проценат оних који прелазе 70 dB је занемарљив уколико се посматрају урбане средине на територији Републике Србије где је вршен мониторинг [8].

Нејонизујуће зрачење. Оно је постало значајни фактор животне средине. На територији Србије постоји 11.269 базних радио-станица са тенденцијом повећавања, те ће ова активност све више привлачити пажњу стручњака и узнемиравати грађане, због ризика по здравље и живот људи и живог света, посебно у урбаним агломерацијама.

4. Србија – мере и планови за решења

Сасвим је јасно да је развој Србије, привредни и технолошки, пратио светске трендове, и да је коришћењем технологија Србија темељно нарушила квалитет свих делова животне средине – вода, земљишта, ваздуха, ..., нарочито у урбаним агломерацијама. Тај процес траје већ дуго и интензивно, а присутан је и данас.

Без обзира што смо већ 1948. године основали Завод за заштиту природе, суштински се заштитом животне средине нисмо озбиљно бавили. Свет је тек 1971. године почео оранизованије да се бави овом темом, а Србија за развијеним светом и ту касни бар 20 година.

Ипак, током протеклих година, усвојен је читав низ закона, стратегија и планова, који су потпуно у кораку са светским трендовима и стандардима. Но, наравно, то није довољно. Од усвајања до примене истих – код нас је веома дуг пут. Мере се доследно не примењују, и економија још увек има значајну предност над екологијом. У западној Европи није тако. Будући да Србија тежи придруживању ЕУ, која је светска перјаница у овој области, притисак на Србију ће драматично расти у правцу хитне примене строгих прописа у овој области. Усвојивши преговарачку позицију за поглавље 27 (Животна средина, шуме и воде), Србија је спремна за преговоре и еколошки пут који ће трајати неколико деценија. Ипак, никакви преговори нам нису потребни да сами схватимо да морамо одмах да приступимо озбиљној заштити али и „поправљању“ животне средине, која је у ствари девастирана. Основни мотив за то је очигледан – здравље и живот сваког грађанина.

Како доћи до тога и шта су предуслови? На првом месту, то је питање одлуке и приоритета како државе тако и привреде и осталих делатности. И ту је заправо кључно питање свести, али чије – грађана, делатника или неког трећег? Ту нема дилеме, кључна је свест политичара. Они су доносиоци одлука, стратегија и приоритета. На овом месту треба рећи да је њихова свест о заштити животне средине још у рудиментарном стању, и да се мора много радити на томе. Један од начина да се то учини је свакако притисак јавног мњења, а то значи да је потребно радити паралелно на подизању свести грађана. У том смислу, разматрајући свест и мњење као први део решења, невладине организације, медији и стручњаци имају кључну улогу у овом процесу.

Још један предуслов за решење је – знање. Србији не недостаје знање. Располажемо сјајним универзитетима, факултетима, институтима, стручњацима и научницима. Нема дилеме да су у стању да прате светска достигнућа и доприносе својој земљи и иновацијама.

Закони морају бити јасни и спроводиви, са достижним циљевима, и актуелизовани и мењани на 2–3 године. У свим областима и министарствима, екологија мора имати предност у односу на остало. Само тако можемо успети у овом најважнијем послу. Сваки министар, без обзира на ресор који води, мора истовремено бити и еколог. Само

уграђивањем еколошких правила у све делатности може се начинити напредак. Није могуће да овим процесом управља само једно министарство. ЕУ је то одавно применила.

И још нешто, веома важно. Без повећања капацитета и способности локалних самоуправа, овај процес никада неће успети. То подразумева значајно повећавање броја еколошких извршилаца, њихову компетентност и стално обучавање и усавршавање, посебно у еко-инспекцији. Истовремено, држава хитно мора повећати број извршилаца у Министарству животне средине на око 600, ојачати и реформисати Завод за заштиту природе, значајно повећати надлежности Агенције за заштиту животне средине, а Министарство ослободити оперативних и техничких послова. Разуме се да им се значајно морају повећати буџети.

Дакле, мора се утврдити да је новац један од кључних фактора заштите и одбране животне средине. Наиме, најпре треба рећи да, према важећем закону, новац који се убира наплатом еко-накнада и такси не иде у буџет еколошких већ финансијских органа (секретаријата и министарства). Очигледно је да ионако мали новац не завршава наменски. Процена је да смо због ненаменског трошења новца изгубили за екологију више милијарди евра. Дакле, нужна је промена. Друго, процењује се да је за потребе заштите животне средине у наредном периоду потребно издвојити више од 13 милијарди евра! Огромна средства за изградњу еколошке инфраструктуре директно ће утицати на подизање БДП-а, што по формирању еколошког министарства није схваћено. Ову чињеницу је потврдио Фискални савет. Јасно опредељење ЕУ за тзв. *Green deal* показује да је заштита средине и борба против последица климатских промена први приоритет Европе, и да је промовисање тзв. зелене (циркуларне) економије главни правац светске привреде.

Ако се упитамо да ли Србија може обезбедити тако велику суму новца, одговор је потврдан. Реч је најпре о нужном повећавању сопственог улагања, а затим је извесно да су фондови ЕУ али и други фондови врло реалан извор. Ипак, не треба сметнути с ума да је овде реч о врло уносним пословима и да су поједине земље и многе компаније у свету врло заинтересоване за улагање свог новца у овакве подухвате који доносе значајнији профит.

Под претпоставком да све ово буде примењено, веома важан сегмент јесу инспекције, дакле, предострожност и надзор у сваком аспекту и на сваком нивоу, без компромиса и без изузетака.

Овде још треба додати да не постоји пут ка бољој животној средини без изградње еколошке инфраструктуре, а ње нема без израде пројектно-техничке документације за исту. Дакле, оперативни и практични почетак јесте пројектно-техничка документација, и само то! У овој фази развоја нашег друштва, ово мора бити један једини приоритет! Све остало је другоразредно!

Посебно је важно овде истаћи кључне приоритете заштите животне средине у Србији:

1. изградња свих система за прераду отпадних вода, са линијама прераде муља,
2. изградња регионалних центара за управљање отпадом, са припадајућом инфраструктуром,

3. заштита ваздуха,
4. пошумљавање, итд.

До овог тренутка, израђено је око 40 пројектних документација, а неколицина је у изради, док је више објеката у изградњи.

И на крају, уколико се сложимо да заштита животне средине јесте приоритет, онда се око тога мора постићи консензус свих делова друштва – политике, привреде, науке, цивилног друштва и грађана. То је могуће, будући да је ова тема у последње три године изузетно добила на значају, према неким истраживањима. Грађани су постали веома осетљиви на еколошке услове и теме, а медији су веома повећали простор који дају овој неуралгичној и значајној теми. Осим тога, Србија је у планове својих значајнијих инвестиција унела управо горе наведене приоритете, а у току је завршетак инвестиције у Винчи – у Центар за управљање отпадом у Београду, вредности око 330 милиона евра.

Дакле, мере и поступци за решења су:

- стратегије и планови,
- подизање свести о важности заштите и одбране животне средине,
- политичка воља,
- примена знања и науке,
- повећавање капацитета институција,
- одговарајући закони,
- финансијска средства,
- пројектно-техничка документација,
- приоритети, и
- друштвени консензус.

5. Закључак

Са сигурношћу можемо рећи да сви научни докази и предвиђања говоре да смо генерација од које зависи будућност, шта год да то значи. Или ћемо очувати овакву животну средину или ћемо наставити у сасвим супротном правцу. Исход је у оба случаја неизванстан. За оптимизам има места, потребно је само да своју одлуку донесемо што пре, свесни да је овде реч о конфликту човека и природе. Јасно је да је потребна драматична промена животне филозофије, те да је неопходно одрећи се оне материјалистичке. Очигледно је да је савременом друштву потребна нова и другачија идеологија из еколошких а и економских разлога. Исто тако, потребна нам је и промена начина живљења, али темељна. Урбанисти и архитекти, просторни планери, пејзажни архитекти и социолози морају осмислити и омогућити нови, бољи и хуманији начин живота у модерним условима. Потребни су другачија организација рада, друга и другачија места живљења, другачији саобраћај,

Доба вируса корона показало је да је у тренутку могућа оваква промена, само је потребно пронаћи мотив и начин. Дакле, реч је о одлуци а не о „немогућности“ или морању. Поново је у питању ствар избора! Ако схватимо, као сада, да је здравље човека и планете постало најважније и појединцу и колективитету, онда је све остало лако. Наравно, јасно је да у том случају више ништа не може бити исто, да ће промена прљавих технологија

изискивати све остале промене и пуно новца, али се ту поново поставља питање шта је важније – човек и природа или новац?

Видљиво и могуће решење постоји. То је зелена економија. Она заправо пружа шансу свима, без изузетка. Она боље од било чега нуди пут који води бољем и здравијем животу, и чини се да у овом тренутку не постоји боља алтернатива. Она нуди и заштиту животне средине и економски опстанак, баш тим редом. Уосталом, заштита (одбрана) животне средине и постаје најважније планетарно питање. Здравље људи и природе и јесте основни мотив за то. Могло би се рећи да је здравље са односом према њему већ постало нека врста нове и водеће „религије“ у свету.

Наша опседнутост здрављем и јесте чињеница која управо мења савремено друштво и одређује правац развоја. Озбиљне земље већ дуго имају свест и стратегије о томе, као што се у том контексту већ дуго баве еколошком безбедношћу, еколошком и климатском дипломатијом, итд.

Свет се мења. Мењају се социјални, економски, политички и сви други односи. Аналитичари широм света имају то у виду. Ипак, чини се да им промиче значајна могућност – да ће друштвени покрети инспирисани здрављем и заштитом животне средине променити свет.

Јасно је да Србија мора да иде у корак са светом, а то у пуном смислу речи, у еколошком смислу, значи у корак са својим интересима. Пребогата биодиверзитетом, богатог наслеђа, она мора муњевито мењати технологије, улагати у еколошку инфраструктуру и радити на подизању свести својих грађана. То је једини пут, другог нема. То што је Србија мала, у овом случају није мана већ предност. Ако схватимо да је ово за нас права прилика, биће нам лакше да пребродимо тешкоће, и генерацијама које долазе омогућимо срећнији и здравији живот.

Историјски гледано, Србија је увек била напредна и на позитивној страни света. Према себи али и према другима смо се увек односили цивилизовано, а ово наше ново доба каже да мера цивилизованости једног друштва јесте однос према животној средини.

Референце

- [1] К. Ponting, *Ekološka istorija sveta: životna sredina i propast velikih civilizacija*, Odiseja, Beograd, 2009. (превод са енглеског).
- [2] С. Милутиновић, *Локална агенда 21: увод у планирање одрживог развоја*, Стална конференција градова и општина, Београд, 2004.
- [3] Службени гласник РС бр. 98/06.
- [4] *Природа Србије – аспекти и значај заштите*, Завод за заштиту природе Србије, Београд, 2019.
- [5] Д. Станковић, *Биљке и саобраћај*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2008.
- [6] *World Health Organization*, *British Medical Journal* 2, 302 (1948).
- [7] Службени гласник РС 48/94; *Програм заштите животне средине града Београда*, Београд, 2015.
- [8] *Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2018. годину*, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије, Београд, 2019.